

FINE ARTS IN THE PERIOD OF JADIDHISM

Kholbekova Bakhtigul Abdunabiyevna

Karshi State University, basic doctoral student

baxtigulxolbekova979@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17293008>

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2025

Accepted: 07th October 2025

Online: 08th October 2025

KEYWORDS

Jadid intellectuals, fine arts, Enlightenment ideas, works of art, artist.

ABSTRACT

This article examines the role and significance of fine arts during the Jadid period. It explores how the ideas and aesthetic approaches of the Jadids were expressed through fine arts. The article also discusses the artists who created during this period and their works.

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО В ПЕРИОД ДЖАДИЗМА

Холбекова Бахтигуль Абдунабиевна

Каршинский государственный университет, базовый докторант

baxtigulxolbekova979@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17293008>

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2025

Accepted: 07th October 2025

Online: 08th October 2025

KEYWORDS

Джадидская интеллигенция, изобразительное искусство, идеи Просвещения, произведения искусства, художник.

ABSTRACT

В данной статье исследуется роль и значение изобразительного искусства в период джадидизма. Рассматривается, как идеи и эстетические подходы джадидов выражались через изобразительное искусство. В статье также говорится о художниках, творивших в этот период, и о созданных ими произведениях.

JADIDCHILIK DAVRIDA TASVIRIY SAN'AT

Xolbekova Baxtigul Abdunabiyevna

Qarshi davlat universiteti, tayanch doktorant

baxtigulxolbekova979@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17293008>

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2025

Accepted: 07th October 2025

Online: 08th October 2025

KEYWORDS

ABSTRACT

Ushbu maqolada jadidchilik davrida tasviriy san'atning o'rni va ahamiyati o'rganiladi. Jadidlarning g'oyalari va estetik yondashuvlari tasviriy san'at orqali

Jadid ziyolilari, tasviriy san'at, ma'rifatparvarlik g'oyalari, san'at asarlari, rassom. *qanday ifodalanganligi ko'rib chiqiladi. Bu davrda ijod qilgan rassomlar va yaratilgan asarlari haqida so'z boradi.*

Jadidchilik - XX asr boshlarida Turkiston va O'rta Osiyo xalqlarining milliy uyg'onish davri bo'lib, ijtimoiy, siyosiy, ma'rifiy va madaniy yo'nalishda keng o'zgarishlarga olib keldi. Turkistonda jadid ziyolilarining butun bir avlodi, hudud ma'naviy-ma'rifiy yo'nalish taraqqiyotiga, milliy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan namoyandalari vujudga keldi. Bular Samarqandda Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shakuriy, Said Ahmad Siddiqiy Ajziy, Toshkentda Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jayev, Buxoroda Abdurauf Fitrat, Sadridin Ayniy, Fayzulla Xo'jayev, Farg'ona vodiysida Hamza Hakimzoda Niyoziy, Obidjon Mahmudov, Abdulhamid Cho'lpon, Is'hoqxon Ibrat, Xivada Boboxun Salimov, Polvonniyoz hoji Yusupov va boshqalar edi. Ular vatanparvar, ma'rifatparvar, Turkiston o'lkasida jadidchilik harakatining asoschilari va yo'l ko'rsatuvchilari hisoblanadi. Turkistonda jadid ziyolilarining butun bir avlodi, o'lka ma'naviy-ma'rifiy yo'nalish rivojiga, milliy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan namoyandalari paydo bo'ldi. Bular Samarqandda Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shakuriy, Said Ahmad Siddiqiy Ajziy, Toshkentda Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jayev, Buxoroda Abdurauf Fitrat, Sadridin Ayniy, Fayzulla Xo'jayev, Farg'ona vodiysida Hamza Hakimzoda Niyoziy, Obidjon Mahmudov, Abdulhamid Cho'lpon, Is'hoqxon Ibrat, Xivada Boboxun Salimov, Polvonniyoz hoji Yusupov va boshqalar edi. Ular vatanparvar, ma'rifatparvar, Turkiston o'lkasida jadidchilik harakatining asoschilari va rahnamolari hisoblanadi. Bu harakat tasviriy san'atda ham o'zining yorqin izini qoldirdi. Jadidchilik davri tasviriy san'ati milliy o'zlikni anglash, an'anaviy qadriyatlarni saqlash va yangi ifoda usullarini izlashga qaratilganligi bilan xarakterlanadi. Milliy o'zlikni anglash: Jadid ziyolilari xalqning tarixiy o'tmishiga, madaniyatiga, urf-odatlariga murojaat qilib, milliy o'zlikni anglashga intildilar. Bu o'z navbatida tasviriy san'atda ham o'z aksini topdi. Rassomlar xalq hayotidan lavhalar, tarixiy shaxslar portretlari, milliy bezaklar va naqshlardan foydalangan holda asarlar yarata boshladilar. Ma'rifatparvarlik g'oyalari: Jadidlar xalqni ma'rifatli qilish, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirishga intildilar. Tasviriy san'at ham ma'rifiy maqsadlarga xizmat qildi. Rassomlar o'z asarlari orqali xalqqa ilm-fanning ahamiyatini, zamonaviy hayotning afzalliklarini ko'rsatishga harakat qildilar. Jadid rassomlari an'anaviy san'at turlari miniatyura, naqqoshlik, amaliy san'atni ham chetda qoldirmadilar, balki ularni yangi g'oyalar bilan boyitishga, zamonaviy talablarga moslashtirishga harakat qildilar. Ular an'anaviy texnikalardan foydalangan holda zamonaviy mavzularni ifodalovchi asarlar yaratdilar.

Jadid rassomlari an'anaviy uslublar bilan bir qatorda yangi ifoda usullarini ham izladilar. Ular Yevropa san'atining ta'sirida realizm, impressionizm kabi yo'nalishlarga murojaat qildilar. Lekin ular bu uslublarni ko'r-ko'rona takrorlamasdan, ularni o'zlarining milliy o'ziga xosliklariga moslashtirishga harakat qildilar. Jadidchilik davri tasviriy san'atida bir qancha iste'dodli rassomlar yetishib chiqdilar. Ulardan eng mashhurlaridan

Abdulla Bulg'oriy Turkistonning birinchi professional rassomlaridan biri. Uning asarlarida xalq hayoti, tarixiy voqealar va portretlar aks ettirilgan. Bulg'oriy (1874-1937) - Turkistonning XX asr boshidagi milliy uyg'onish davri, jadidchilik harakatining yorqin namoyandasi, o'zbek tasviriy san'atining asoschilaridan biri. Uning ijodi milliy o'zlikni anglash, ma'rifatparvarlik g'oyalarini targ'ib qilish va an'anaviy san'atni zamonaviy ruh bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan. Abdulla Bulg'oriy Qo'qon shahrida ziyoli oilasida tug'ilgan. U boshlang'ich ta'limni madrasada olgan, keyin esa rus-tuzum maktabida o'qigan. Yoshligidan san'atga qiziqishi bo'lgan Abdulla, Farg'ona viloyati harbiy gubernatori N.I.Korolkovning e'tiborini tortadi va uning yordami bilan Sankt-Peterburgdagi Badiiy Akademiyaga o'qishga kiradi. Akademiyada A.Bulg'oriy mashhur rus rassomlari I.Repin va V.Vereshchaginlardan saboq oladi. U Yevropa san'ati bilan tanishadi, realizm va impressionizm uslublarini o'zlashtiradi. Biroq, u o'zining milliy o'zligini unutmaydi, balki Yevropa uslublarini o'zbek san'atiga moslashtirishga harakat qiladi. 1905-yilda A.Bulg'oriy Turkistonga qaytib keladi va Qo'qonda o'zining rassomlik maktabini ochadi. U yerda yoshlarga san'at sirlarini o'rgatadi, ularni milliy ruhda tarbiyalaydi. Shuningdek, u teatr dekoratsiyalari yaratish, kitob bezash va plakatlar chizish bilan shug'ullanadi. Bulg'oriy jadidchilik harakatida faol ishtirok etadi. U "Turkiston", "Sadoyi Turkiston" gazetalarida o'zining maqolalari bilan qatnashadi, xalqni ma'rifatga chaqiradi, milliy o'zlikni anglashga undaydi. 1937-yilda Abdulla Bulg'oriy sovet hukumati tomonidan qatag'on qilinadi va otib tashlanadi. Uning ko'plab asarlari yo'q qilinadi. Abdulla Bulg'oriy turli janrlarda ijod qilgan. Uning asarlarida xalq hayoti, tarixiy voqealar, portretlar va manzaralar aks ettirilgan. U realizm uslubida ishlagan bo'lsa-da, uning asarlarida milliy ruh, o'zbek an'alari yaqqol sezilib turadi. "Eski Qo'qon manzarasi" Bu asar o'zbek shaharlarining o'ziga xosligini, an'anaviy arxitekturasini aks ettiradi. "Maktabga ketayotgan bolalar" bu asar ma'rifatparvarlik g'oyalarini targ'ib qiladi, xalqni ilm olishga chaqiradi. "Dehqonlar" asari esa o'zbek dehqonlarining hayoti va aks ettirilgan. "Navro'z" asarida o'zbek xalqining Navro'z bayramini nishonlashini tasvirlaydi. "Alisher Navoiy" asari buyuk o'zbek shoiri va mutafakkirining portreti. Abdulla Bulg'oriy o'zbek tasviriy san'ati tarixida muhim o'rin tutadi. U o'zining ijodi bilan milliy o'zlikni anglashga, ma'rifatparvarlik g'oyalarini tarqatishga va an'anaviy san'atni zamonaviy ruh bilan boyitishga katta hissa qo'shdi. Uning xotirasi o'zbek xalqining qalbida abadiy saqlanib qoladi. Uning asarlari muzeylarda saqlanadi va O'zbekistonlik rassomlarga ilhom berib kelmoqda.

Ro'zimat Xudoyberganov O'zbek teatrining asoschilaridan biri, rassom va sahna bezakchisi. Uning dekoratsiyalari milliy ruh bilan sug'orilgan. Ro'zimat Xudoyberganov (1894-1929)-Turkiston jadidchilik harakatining yirik namoyandasi. Uning faoliyati nafaqat teatr rivojiga, balki o'zbek tasviriy san'atiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Xudoyberganovning ijodi milliy o'zlikni anglash, ma'rifatparvarlik g'oyalarini targ'ib qilish va an'anaviy san'atni zamonaviy ruh bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan. Ro'zimat Xudoyberganovning teatr sohasidagi faoliyati 1910-yillarda boshlangan. U mahalliy havaskorlik to'garaklarida qatnashib, teatrga qiziqishini oshiradi. 1918-yilda esa Turkistonning birinchi professional teatri "Hamza" teatrining tashkilotchilaridan biriga aylanadi. Xudoyberganov teatrdagi aktyor, rejissyor, dramaturg va sahna bezakchisi

sifatida faoliyat ko'rsatadi. U teatr repertuarini milliy ruhdagi asarlar bilan boyitishga harakat qiladi. Uning ishtirokida sahnalashtirilgan "Boy ila xizmatchi", "Zaharli hayot", "Turkiston tabibi" kabi spektakllar xalq orasida katta un qozonadi. Xudoyberganov teatr dekoratsiyalariga katta e'tibor qaratadi. U sahna bezaklarini milliy uslubda, o'zbek urf-odatlarini va an'alariga mos ravishda yaratadi. Uning dekoratsiyalari spektakllarning ta'sirchanligini oshiradi, tomoshabinlarni o'sha davr muhitiga olib kiradi.

Ro'zimat Xudoyberganov nafaqat teatr arbobi, balki iste'dodli rassom ham edi. U o'zining sahna bezaklari, plakatlarini va kostyum eskizlari orqali tasviriy san'atga katta hissa qo'shdi. Xudoyberganovning sahna bezaklari milliy ruh bilan sug'orilgan, o'zbek an'analari va urf-odatlarini aks ettirgan. Uning dekoratsiyalari ranglarning yorqinligi, naqshlarning murakkabligi va kompozitsiyaning uyg'unligi bilan ajralib turardi. Xudoyberganov jadid teatrining plakatlarini yaratishda faol ishtirok etgan. Uning plakatlarini xalqni teatrga jalb qilishga, ma'rifatparvarlik g'oyalarini targ'ib qilishga xizmat qilgan. Libos eskizlari: Xudoyberganov teatr aktyorlari uchun kostyumlar yaratishda ham o'zining iste'dodini namoyon etgan. U yaratgan kostyumlar sahna obrazlarining o'ziga xosligini ta'minlagan, tomoshabinlarni o'sha davr muhitiga olib kirgan.

Jadidchilik g'oyalarining Ro'zimat Xudoyberganov ijodiga ta'siri:

Ro'zimat Xudoyberganovning teatr va tasviriy san'at sohasidagi faoliyati milliy o'zlikni anglashga, o'zbek xalqining madaniyatini va an'alarini saqlab qolishga qaratilgan edi. Xudoyberganov o'zining asarlari orqali xalqni ma'rifatga chaqirishga, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirishga harakat qilgan. Xudoyberganov an'anaviy o'zbek san'atini yaxshi bilgan va uni o'z ijodida yangi g'oyalar bilan boyitishga harakat qilgan. U an'anaviy texnikalardan foydalangan holda zamonaviy mavzularni aks ettirgan.

Chingiz Ahmarov (1912-1995) - XX asr o'rtalaridagi komil uyg'ur rassomi, jadidchilik g'oyalari ta'sirida shakllangan ijodkor. Uning asarlari milliy o'zlikni anglash, xalqining tarixi, madaniyati va urf-odatlarini aks ettirishga yo'naltirilgan. Garchi, Chingiz Ahmarov bevosita jadidchilik davrida yashamagan bo'lsa ham, uning ijodi jadidlar g'oyalarining davomi bo'lib, milliy uyg'onish ruhini saqlab qolgan. Jadidlar o'z xalqining o'tmishiga, buyuk ajdodlariga murojaat qilishni targ'ib qilganlar. Chingiz Ahmarov ham o'zining asarlarida uyg'ur xalqining qahramonona tarixini, madaniyatini va an'alarini aks ettirishga harakat qilgan. U Uyg'uristonning tarixiy shaharlari, buyuk sarkardalari va olimlari haqida ko'plab asarlar yaratgan. Jadidlar xalqning turmush tarzi, mehnati va orzu-umidlarini aks ettirishga chaqirganlar. Chingiz Ahmarov ham o'z asarlarida uyg'ur dehqonlarining, hunarmandlarining va oddiy odamlarining hayotini tasvirlagan. U xalqning bayramlari, urf-odatlarini va an'alarini asarlarida ifodalagan.

Jadidlar xalqni ma'rifatli qilish, zamonaviy bilimlar bilan qurollantirishga intilganlar. Chingiz Ahmarov ham o'z asarlarida ilm-fanning ahamiyatini, zamonaviy hayotning ustunliklarini ko'rsatishga harakat qilgan. U maktablar, kutubxonalar va madaniy markazlarning ahamiyatini o'z asarlarida ta'kidlagan. Chingiz Ahmarov an'anaviy uyg'ur san'atini yaxshi bilgan va uni o'z ijodida yangi g'oyalar bilan boyitishga harakat qilgan. U an'anaviy usullardan foydalangan holda zamonaviy mavzularni aks ettirgan. Uning asarlarida uyg'ur naqshlari, bezaklari va ranglarining uyg'unligi yaqqol ko'rinadi. Garchi, Chingiz Ahmarov jadidchilik g'oyalari ta'sirida shakllangan bo'lsa ham,

uning ijodi o'ziga xos xususiyatlarga ega: Ahmarovning asarlari yuqori darajada qurilishi bilan ajralib turadi. U ranglarning yorqinligi, naqshlarning murakkabligi va kompozitsiyaning uyg'unligiga katta e'tibor bergan. Rassomning asarlarida xalqning tarixiy o'tmishi, qahramonona kurashlari va buyuk ajdodlarining obrazi aks ettirilgan. Uning asarlari epik xarakterga ega. Ahmarovning asarlarida uyg'ur xalqining ruhi, uning o'ziga xosligi va milliy qadriyatlari yaqqol sezilib turadi. "Uyg'ur raqsi" uyg'ur xalqining raqs san'atini aks ettiruvchi yorqin va jozibali asar. "Alisher Navoiy" buyuk o'zbek shoiri va mutafakkirining portreti. "Ipak yo'li" qadimiy Ipak yo'lining ahamiyatini aks ettiruvchi monumental asar. "Uyg'ur dehqonlari uyg'ur dehqonlarining hayotini aks ettiruvchi realistlik asar.

Jadidchilik davri tasviriy san'ati O'rta Osiyo xalqlari san'ati tarixida muhim o'rin tutadi. U milliy o'zlikni anglash, ma'rifatparvarlik g'oyalarini tarqatish va yangi ifoda usullarini izlashga xizmat qildi. Jadid rassomlarining asarlari bugungi kunda ham o'zining badiiy qimmatini va tarixiy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Xulosa:

Jadidchilik davri tasviriy san'ati - bu o'z davrining murakkab va ziddiyatli ruhini o'zida aks ettirgan hodisa. Bu san'at milliy uyg'unlash davrining mahsuli bo'lib, xalqning o'zligini anglashga, ma'rifatparvarlik g'oyalarini tarqatishga va san'atda yangi yo'llarni izlashga qaratilgan edi. Jadid rassomlarining merosi bugungi kunda ham biz uchun qimmatli bo'lib, milliy san'atni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Jadid ziyoli rassomlarining san'at asarlari bugungi kunda ham o'zining badiiy qimmatini va tarixiy ahamiyatini saqlab qolmoqda. Milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik g'oyalarini rivojlantirish uchun yosh avlodga namuna bo'lib kelmoqda.

References:

1. Hasanov, B. V., vd. (2013). Tarixning noma'lum sahifalari. Toshkent: Gofur Gulom Nashriyoti.
2. Kamolov, I. (2010). Zargarlik san'ati sohasida uquvchilarni kasbiy ta'limining pedagogik modeli. Electron Library Karshi EEI, 1(02). Retrieved from <https://ojs.qmii.uz/index.php/el/article/view/294>
3. Qushmuratov, Shavkat. Turkistan'da Ceditçilik ve Mahmudxo'ja Behbudi. Ankara: Bengu Yayınları, 2021.
4. Özçinar, M. (2014). "Bir düşünme Alanı Olarak Sinema, Filimleri felsefi bir yöntemle anlayanın yolları", Özne Dergisi. 20. Sayı. Bahar.
5. arxiv.uz/uz/search/yandex...
6. Kamolov, I. (2018). O'zbek milliy zargarlik san'ati orqali o'quvchilar badiiy estetik tarbiyasini shakllantirish. Electron Library Karshi EEI, 1(01). Retrieved from <https://ojs.qmii.uz/index.php/el/article/view/295>